

Met de focus op groen, gelijkwaardig en rechtvaardig, draagt Nederlandse handel bij aan duurzame ontwikkeling.

Aanbevelingen naar aanleiding van de beleidsnotitie BuHaOS – 8 september 2022

In juni van dit jaar publiceerde de minister van Buitenlandse Handel en Ontwikkelings-samenwerking, Liesje Schreinemacher, de nieuwe beleidsnotitie voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. Zij omarmt hierin haar mandaat om van Nederland Handelsland een duurzame speler op het wereld-handelstoneel te maken. Ze formuleert de ambitie om handel te vergroenen en om via handel bij te dragen aan het versterken van de ontwikkelingspaden van een groot aantal landen.

Both ENDS juicht dit toe in de overtuiging dat juist op het gebied van handel en op het snijvlak van handel en hulp, heel veel potentie zit voor Nederland om de huidige ecologische, sociale en economische crises aan te pakken en bij te dragen aan een duurzame en inclusieve wereld. Buitenlandse handel is goed voor één derde van onze economie. Nederland is één van de grootste handelslanden in de EU, en is op het gebied van investeringen in de rest van de wereld een zwaargewicht. Nederland is dus in de positie om verandering teweeg te brengen.

De handelsambities van de minister kunnen een enorme positieve impact hebben, mits zij op effectieve manier worden vertaald en geïmplementeerd, specifiek op drie gebieden: de vergroening van het handel, het waarborgen van gelijkwaardigheid in handelsrelaties, en het beschermen en bevorderen van mensenrechten.

Vergroening van handel

De minister vertaalt haar vergroeningsambitie in een aantal concrete beleidsvoornemens, zoals het respecteren van de [Glasgow-verklaring](#) om geen fossiele export meer te steunen. We zijn blij met die ambitie en zien ernaar uit dat Nederland, als land met een grote klimaatuitstoot buiten onze grenzen, deze voortvarend gaat aanpakken, zowel via financiële stromen als via klimaatgericht beleid. Juist vanwege de intentie van de minister om vaart te maken bij het afstappen van fossiel, is het daarbij zaak om de gemaakte afspraken over het stopzetten van fossiele exportsteun vast te houden, óók onder druk van de gevolgen van de Oekraïne-oorlog.

De vergroeningsopdracht is echter breder dan alleen klimaat. Nederland heeft een grote voetafdruk, zo constateerde de minister zelf ook in de beleidsnota (pag. 46): “de totale hoeveelheid land die voor onze consumptie nodig is, was in 2017 ongeveer net zo groot als drie maal het oppervlak van Nederland”. Sindsdien is die voetafdruk alleen nog maar toegenomen; volgens de [spillover index](#) is onze voetafdruk zelfs de grootste van heel Europa en staan we wereldwijd in de [top 5 van landen](#) die het grootste belemmerende effect hebben op andere landen voor het behalen van hun SDG's. Dat betekent dat in veel van de sectoren waar we nu ons geld mee verdienen een grote vergroeningsopdracht ligt. Naast de fossiele industrie, gaat dit ook zeker over de maritieme sector en de landbouwsector.

Terwijl de nota een aantal heldere actiepunten formuleert op het gebied van *klimaat*, geeft de minister op het gebied van *landbouw* vooralsnog geen concrete acties aan in de beleidsnotitie. Daar is een wereld te winnen, want juist Nederland is rijk aan bedrijven en kennisinstellingen die vanuit voedselzekerheid en duurzaamheid opereren. De minister heeft dus vele mogelijkheden om vanuit de ambitie van vergroening en handel te “doen waar Nederland goed in is”. Dat kan zij onder andere doen door:

- te zorgen dat toekomstige handelsverdragen niet langer de lokale voedselproductie- en verhandeling ondermijnen;
- in te zetten op gelijkwaardige handelsafspraken die voedselzekerheid prioriteit geven boven internationale waardeketens zoals bloemen en tuinbouwproducten;

- te werken aan een systeem dat de controle en het beheer van over essentiële landbouwmiddelen (land, water, zaden, kennis en kapitaal) verschuift naar kleinschalige boeren, voornamelijk vrouwen, die de meeste monden in het mondiale Zuiden voeden, door:
 - in handelsverdragen niet langer het [UPOV-91-verdrag](#) op te nemen, waardoor niet langer intellectuele eigendomsrechten op zaden worden opgelegd aan landen;
 - het tegengaan en voorkomen van schendingen van het recht op land, water en een veilige leefomgeving prioriteit te maken in handelsbeleid en economische diplomatie;
 - te bouwen aan innovatieve financieringssystemen die toegankelijk zijn voor lokale boeren en maatwerk leveren volgens de al bestaande sociale en ondernemingsstructuren in landen en regio's.

Gelijkwaardige handel

De minister formuleert ook een andere ambitie, die van 'power shift' en het versterken van de ontwikkelingspaden in een groot aantal landen via onze handelsrelaties. We zijn blij dat ze de koppeling tussen handel en hulp zo sterk maakt, ook in navolging van de recente [IOB-evaluatie](#) die concludeerde dat door het op de juiste manier maken van die koppeling, grote winst te behalen valt. Door duurzame ontwikkeling en de SDGs integraal onderdeel te laten zijn van de Nederlandse handelsdoelen, draagt Nederland bij aan het versterken van de handelspositie en het vergroten van de afzetmarkt van duurzame producten en diensten in en van landen waar het al een sterke handelsrelatie mee heeft, zoals Vietnam, Ghana en Colombia. Tegelijkertijd bevordert dit de urgente aanpak van armoede, ongelijkheid en biodiversiteit.

Het is daarbij van groot belang dat we via nieuwe handelsregels de huidige (neokoloniale) afhankelijkheidsrelatie met vele andere landen omvormen naar een gelijkwaardige relatie. Juist omdat Nederland op handelsgebied een wereldspeler is, zien andere landen reikhalzend uit naar beleidsinitiatieven en nieuwe regulering waar Nederland het voortouw in neemt, en die potentieel zullen leiden tot het omvormen van de spelregels op zowel EU- als op wereldniveau. Nederland kan voorloper zijn door:

- in te zetten op gelijkwaardige handelsverdragen waarin andere landen het recht houden om de eigen voedselmarkt en opkomende industrieën te beschermen op het moment dat dat nodig is. Dit betekent dat de tarief- en quotavrije toegang tussen de EU en o.a. Afrikaanse markten, niet langer de standaard zal zijn in bijv. de nieuwe Economic Partnership Agreements;
- vooral die Nederlandse bedrijven en initiatieven te steunen die lokale markten, duurzame landbouw en voedselproductie en groene bedrijvigheid en energie stimuleren in samenwerking met hun zakenpartners in andere landen;
- de *TRIPS-waiver* te steunen zoals voorgesteld door India en Zuid-Afrika om overheden in staat te stellen essentiële innovaties zoals vaccins, op grote schaal te produceren en exporteren;
- investeringsbescherming (ISDS, ICS) stop te zetten waarbij bedrijven meer rechten hebben dan lokale gemeenschappen en het nationale rechtssysteem niet wordt gevolgd;
- expliciet aandacht te besteden – zeker vanuit de Nederlandse ambities rond inclusief en feministisch buitenlandbeleid – aan de enorme verschillen in toegang tot (besluitvorming over) markten, kapitaal of grondbezit en de verschillende en ongelijke impact van handelsverdragen op diverse groepen in de samenleving: mannen, vrouwen, urbane of rurale groepen, inheemse groepen, zij die in de formele of juist informele economie werken, etc.

Handel en mensenrechten

De beleidsnotitie deelt de wereld op in drie groepen landen: de landen waarmee Nederland vooral een handelsrelatie heeft, de landen waar we puur een 'hulp'-relatie mee hebben, en de transitielanden, waar de minister met een combinatie van handel en ontwikkelingssamenwerking duurzame ontwikkeling wil stimuleren. Vooral in die laatste twee groepen landen verwijst de minister naar het belang van mensenrechten.

Echter, ook op de lijst met landen waar Nederland (vooral) een handelsrelatie mee heeft, staan veel landen die het niet nauw nemen met de mensenrechten. De schending van mensenrechten in landen als Brazilië, China, India en Saoedi-Arabië is bekend, maar ook in andere landen waar stevig wordt ingezet op internationale waardeketens en handel, neemt de schending van mensenrechten zoals het recht op voedsel en het recht op een schone en veilige leefomgeving, schrikbarend toe. In toenemende mate hangen die schendingen samen met de vernietiging of vervuiling van land, water, kustgebieden en bossen door grootschalige projecten. Bij deze activiteiten zijn helaas regelmatig ook Nederlandse bedrijven en financiële instellingen – banken en pensioenfondsen - direct of indirect betrokken. Deze projecten treffen vrouwen en vrouwelijke mensenrechtenverdedigers extra, omdat zij mede door de veranderende context (bijvoorbeeld de influx van vooral mannelijke arbeiders) te maken hebben met discriminatie, stigmatisering of seksueel geweld.

In de nota valt ook op dat de discussie over mensenrechten zich nu voornamelijk concentreert rondom IMVO, terwijl mensenrechten cruciaal zijn voor de brede handelsagenda. Nederland heeft een stevig *track record* op mensenrechten en gendergelijkheid. Mede door onze sterke internationale concurrentiepositie heeft minister Schreinemacher een goede positie om een handelsagenda te ontwikkelen waarin mensenrechten integraal wordt opgenomen. Ze kan daarin voortbouwen op de ervaring die haar ministerie heeft opgebouwd in de samenwerking met maatschappelijke organisaties in het mondiale Zuiden en in Nederland zelf. Concrete mogelijkheden hiervoor liggen in:

- Bindende IMVO wetgeving, met de OECD Guidelines als uitgangspunt, die voor alle bedrijven geldt en juist de mensen hoort en beschermt die de meeste negatieve impact ervaren van investeringen – in lijn met een feministisch buitenlandbeleid;
- Economische diplomatie door de lens van mensenrechten. Maak aandacht voor mensenrechten en gendergelijkheid expliciet onderdeel van de voorwaarden voor ondersteuning van het Nederlandse bedrijfsleven in het buitenland – via de ambassades en in economische en handelsmissies;
- Bindende duurzaamheids hoofdstukken in de handelsverdragen. De minister geeft in de nota aan dat ze hier ambitie op heeft, maar vooralsnog lijkt ze juist op gebied van klimaat(rechtvaardigheid) en duurzaamheid geen concrete actieagenda voorhanden te hebben. Het is daarom belangrijk dat ze de EU-committing aan bindende duurzaamheidsafspraken doorvoert in haar eigen (handels)beleid.

Contact:

Karin van Boxtel: k.vanboxtel@bothends.org